

Öröklét

Lajos Bácsi, 1942 február 25.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! A lét kérdésével kapcsolatban merült fel a gondolkodás történetében a legtöbb kétely. És hogyha ennek a kételynek a történetét valaki megírja, akkor körülbelül azon a létrán fog lefelé jutni, amelyet a három nagy görög tragédiaíró képez: *Aiskilos*, *Sophokles* és *Euripides*; kezdeni fogja az isteneken, folytatja az ősökön, azután elérkezik a csöcselékhez.

A kételkedés is először az isteneken kezdte. A régi vallások kivétel nélkül elbuktatták a régi isteneket és új istenföket állítottak a helyükre. Ez a sajátos kételkedés annak az istennek a létében, akiben egy ideig mindannyian bíztak, mutatja azt a kételyt, amely az istenek léte iránt az emberekben felmerült; egyszerre csak kételkedni kezdtek, hogy csakugyan léteznek-e ezek az istenek.

Az egyiptomiak az istenek helyébe különböző szimbólumokat helyeztek, aztán egyszer csak elvesztették a hitüket a szimbólumokban, és következett egy sajátos fejlődés az istennélküliség állapota felé, amiből aztán durva babonává szállott alá az egyiptomi vallás, amint azt a Krisztus utáni fejlődésnek egy fokán alexandriai Kelemen érdekes szavakkal tárja elénk. Ugyanez a sajátos kételkedés hatotta át a hindu népeknek a történetét. Az első főisten Vaduna, amikor otthagyják Iránt, az őshazát. A honfoglalás harcai között Indra a főisten, de amikor letelepsznek, Indra a maga istenvilágával háttérbe szorul. És amikor Bráma lesz az isten, akkor tulajdonképpen az istenek létében kételkednek már, mert hiszen ez a Bráma nem egyéb, mint a lét személytelenül is a hindu arra vágyok, hogy ebbe a személytelen létbe süllyedjen bele, amikor van, de amikor nem tud semmit. Úgyhogy az egész világ úgy tűnt fel a hindu előtt, mint egy káprázat. De egy nép se vitte addig a kételkedést, ameddig a hindu vitte abban, hogy azok a dolgok, melyek körül veszik, valóban léteznek-e. És a későbbi kételkedők is mind ebből a sajátos filozófiából merítették. Ha a görög gondolkodókat nézzük, a természetbölcselőket tulajdonképpen ugyanaz a kérdés vezette: mi a valóság, mi létezik igazán, és így adta meg a feleletet olyanképpen, hogy minden mozog, a másik azt mondta, hogy minden nyugszik. A harmadik az anyagban találta meg az igazán létezőt, a negyedik a szellemben, az ötödik a számban, a törvényben látta a létezés igazi okát. Ez a sokféle tényező okozta azután, hogy az emberek elveszítették a hitüket abban, hogy egyáltalán van igazság. Így jött el a szofizmus kora.

A kételkedésnek ebből a jellemtelen korából, ebből a csöcselék gondolkodásból próbálta aztán kivezetni a görög gondolkodást *Szókratész* után *Platon*, aki most közelebről érdekel bennünket. Ő is a valóban létezőt kereste. *Platon* ezt a fogalomban találta meg, amelyet *Szókratész* fedezett fel. Ami körülvesz, az nem

létezik, de ami ezekben a dolgokban benne van, a szellemi tartalom, az az őskép, amely megvalósul, az létezik a valóságban. Úgyhogy *Platon* világa tulajdonképpen egy olyan rejtett, az emberi szem elől elvonult világ valahol a hatalmas égnek azon a részén, amelyet az ember nem lát, amelyben csak a fogalmak élnek, csak a dolgok ősképei, és ezek között az ősképek között *Platon* is bizonyos fokozatokat látott, amelyik mindig beljebb emelkedik, és a legmagasabb fokozatban a tiszta, tulajdonság nélküli lét volt, amit úgy nevezett: *to ón*, az, ami létezik. Nem a *ho ón*, aki létezik, hanem a *to ón*. És ennek a *to ón*-nak az a legsajátosabb tulajdonsága, hogy teljesen üres. Eddig tudott *Platon* eljutni. Ez is tulajdonképpen nihilizmus, a létnek a feladása. Azután érdekes az, hogy a középkornak az egyházas dogmatikus gondolkozása is oda torkollott végül, hogy az emberek mindenben kételkedni kezdtek és a filozófusok oda jutottak el, hogy a tábláról mindent le kell törölni, hogy semmi se zavarjon ott, mindent előlről kell kezdeni a tudományban, hogy megtaláljak azt, ami biztosan létezik, ami biztosan van. Az angol *Hacon* ezt a biztosan létezőt a törvényben találta meg. Csak a dolgok egymás utáni rendjéről tudta elmondani, hogy ez biztos, semmiről se másról. És *Descartes*, aki szintén letörölte mindent a tudás táblájáról és kereste a valótan létezőt, oda kellett, hogy eljusson, hogy semmiről, de semmiről nem tudta megállapítani, hogy van, csak egyetlen egy menedéke maradt, az, hogy ő kételkedik - és mivel a kételkedés gondolkodás - tehát ha ő gondolkodik, akkor ő van. Így jutott ki a kételkedésből ahhoz az ígéhez, hogy ő a gondolkodó, kételkedő ember, „van”. Ugyanez a *Descartes* nem tudott megmaradni ennél az egy tételnél, szívében alapjában vallásos kedély volt és azt mondta, hogy azonkívül, hogy én vagyok, kell lenni még egy sokkal biztosabb egyetemesebb létezőnek, mert bennem él a végtelen Istennek a képe és ezt a képet nem találhattam ki magam, ha ez énbennem él, más kellett, hogy belém adja, tehát él az, akinek a képét magamban hordozom, a végtelen Isten. És visszatért erre a középkorban már ismert évrre az Isten léte mellett, és aztán mindennek a létére csak úgy tudott eljutni, hogy azt mondta, ez az Isten pedig nem csalhat meg, tehát minden, ami az én elmém előtt tisztán és világosan jelenik meg, szintén létezik, szintén van.

Igy építette fel a kételyből újra a való világot. De hiába építette fel, mert az ember újra kételkedett, és újra elvetette, amit megtalálni vélt. *Barkley* szerint nem létezik a külső világ, mert hiszen minden érzékszervem, mellyel erről a külső világról valami képet alkotok magamnak, megbízhatatlan, csak a gondolkodó elme létezik. *Hume* azt is elvetette. Az angol filozófia, mely a tapasztalásból indult ki, elvesztette magát a tapasztalást is és azt mondta a végén az a gnoszticizmusban: nem tudunk és nem fogunk tudni sohasem. Az ember az örök kételkedésnek az üres, feneketlen mélységébe vetette magát bele.

Kant ebben a tekintetben nem olyan érdekes. *Kant* nem abban kételkedett, hogy a létadó, az Örök Létező létezik; ő hitt egy világban, mely valóban van, melyet az ember gondol, a *noumenon*ban, csak abban kételkedett, hogy ez a világ úgy, ahogy nekünk mutatkozik, a való világ volna. A *fenomenont* nem hitte valósnak, Íme tehát a kételkedés tovább folytatódik és tovább él és akármilyen szövevényes várakat építene is fel a filozófia, mindig jön egy újabb filozófus, aki az elődjének az alkotásáról azt mondja, hogy az légvár. És az, amit az ember szeretne, amire az ember vágyik, az mindig utópia és *ikarion* lesz, vagyis a helynélküli és időnélküli lét, ami nincs, de amire vágyunk.

Amikor a kételkedésnek ezt a történetét egypár rövid szóval magunk elé idézzük, akkor egy sajtószerű tényhez jutunk másik kezünket a Biblia felé nyújtva ki, és pedig ahhoz a tényhez, hogy ez a szó: öröklét, nem fordul elő a Bibliában.

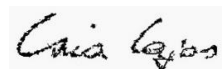
Sőt nemcsak, hogy elő nem fordul, hanem azt kell mondani, hogy maga a fogalom is egészen idegen a Bibliának a gondolkodásától. A Biblia az öröklét kérdésével nem foglalkozik oly módon, ahogy foglalkoztak vele az emberiség nagy gondolkodói. Érdekel bennünket ennek a titoknak a megfejtése. De mielőtt erre a kérdésre feleletet keresnénk, legyen szabad a Biblia gondolkodása és a pogány filozófia gondolkodása között egy párhuzamot vonni. A kettő között igen nagy ellentétek vannak. A görög gondolkodás, amely a kételyt belevetette az emberi lélekbe és amely a maga szálaival egyiptomi, indiai gyökerekre nyúlik vissza, a görög gondolkodás tulajdonképpen spekuláció volt. Még a görög keresztyénség is az marad mindig, még a görög teológia is spekuláció volt mindig. A spekuláció pedig nem más, mint emberi találgatás. És csakugyan, ha a görög öröklétet vizsgáljuk, akkor ez az öröklét minden pontján magán viseli az emberi találgatásnak, a spekulációnak a bélyegét, A görög istenek tulajdonképpen emberi gondolatoknak a megtestesítői, és ahogy az emberi gondolat elbukik, vele bukik az isten. A görög istenek felmagasztosított emberek, és ahogy az emberi ideál változik, változik az isten. A görög istenben nincs valóság, a görög istennek nincs biztos léte. És nincs valósága annak a közösségnek sem a görögöknél, mely isten és ember között van, mert ez a misztériumba nyúlik vissza és a misztérium nem más, mint a *mithos*nak az utána élése, a *mithos* pedig mese és a *mithos*sal együtt bukik a misztérium. Nincsen léte a görög égnek és alvilágnak se, mert a görög égnek és alvilágnak a lakóit is csak a görög fantázia gondolta ki. Csupa megszemélyesített emberi gondolat, emberi vágy, emberi félelem vesz körül bennünket a görög égben és görög alvilágban, és ahogy változik az ember gondolata, úgy lesz levegőbe fújt füstté a görög ég és a görög alvilág minden lakójával együtt. És amit a görög filozófusok, a görögök nagy gondolkozói kigondoltak a létről, az is mind emberi ötlet csupán, mert *Platon*nak az idea-világa

sehol ebben a világmindeneségben nem létezik, csupán *Platon*nak a gondolkozásában. Mert a szék, vagy az asztal, vagy a kutya, vagy akárminek az ideája emberi gondolat, és ha másképp fogalmazom, íme az emberi ideálnak vége. Emberi fogalmazás nem lehet örök. Ez a görög gondolkodás. És ez a gondolkodás, mert ez úrrá lett a későbbi keresztény gondolkozáson és mert mai filozófusaink majdnem kivétel nélkül a görög pogányság szellemét vették át, ez a gondolkodás nem tudta (máshová juttatni az emberiséget, mint a kétely mocsarához, hogy abba belefulladás az ember, mindent elveszítsen és mindent eldobjon magától. Milyen más a bibliai gondolkodás! Amint említettem, a Biblia nem tud öröklétről, ez a kifejezés a Bibliában nem fordul elő, mert a bibliai örök szó nem végtelent jelent, hanem folyton-tartót. Éppen ezért a görög *aionios* nem a végtelent jelenti, mert az *aion* se a végtelenséget jelenti, hanem csak egy folytonosan tartó hosszúságot, úgyhogy ez a kifejezés: „örökkön örökké” – „*eis tous aionás tón aionon*” kizárja a végtelen értelmet. A Biblia nem szól erről a végtelen létről, nem azért nem szól, mert ez nincs, hanem azért, mert ez az ember számára elképzelhetetlen és a Biblia nem foglalkozik azzal, ami az ember számára elképzelhetetlen. Éppen ez adja meg a bibliai gondolkodásnak a valóságosságát. Mert létezni annyi, mint valóban lenni; Létezni annyi, mint valóságos és ez a valóságos, ez érdekli a bibliai gondolkodást. Mi az, ami valóban van, ami valóban létezik? Ha az öröklét a Bibliában nem fordul elő, ha az örök szó mást is jelent, mint a görög filozófiában, ha a létről a Biblia nem is beszél, de a valóságról sokat. Az *aletheia*, ami valóságot jelent, nemcsak igazságot, az *aletheia* a Biblia legfontosabb fogalmai közé tartozik. Tulajdonképpen mit jelent ez az *alethes* a görögben? Magyarra igazsággal fordítjuk, nem jogi értelemben, hanem arra a kérdésre felelve, nem hazug-e? De van egy másik szó, ami az *alétheiával* rokon, az *aléthinos*, ez pedig azt jelenti: valódi; ez érdekli a bibliai gondolkodást, hogy mi az igazi, mi a valódi, mi van tényleg és arra a kérdésre, hogy mi van tényleg, megadja a Biblia a feleletet. Amikor a Miatyánk végén ezt a héber szót mondjuk. Hogy *Ámen*, akkor ez a szó tulajdonképpen nem jelent mást, mint azt, hogy amit elmondottunk, az valódi, az valóban úgy van, ahogy mondtuk, nem hazudtuk, hanem úgy állítottuk oda magunkat Isten elé az imádságban, mint ahogy tényleg vagyunk. Ez az *amen* azt jelenti, hogy itt vagyok Istenem, nézz belém, nem csaltalak meg; és ezzel az emberrel szemben ott van az *Áment* mondó Isten, aki a valóságot mondja meg minékünk és ez a valóság az a kijelentés, amit ad nekünk az Ő szent Igéjében. És ez az *Áment* mondó Isten jelent meg a földön, amikor nekünk mondott kijelentéseit mindenkor így vezette be: bizony, bizony mondom nektek, *amén, amén Igo hümin*. És ez az örök bizony, ez az örök valóság szállt le erre a világra, mert Ő maga mondta a világról: *én vagyok az igazság*, de másképp úgy is mondhatjuk: *én vagyok a*

valóság. Tehát ez a szó: öröklét, nem fordul elő a Bibliában, de előfordul ez a szó: örök élet. Lét és élet között különbség van. Az élet nem más, mint a létnek a tartalma, a lét nem más, mint az életnek a valósága. Az ahogy a dolgok vannak, az hogy Isten van, nem szorul a Bibliában bizonyításra, mert hiszen a Biblia a kételkedésnek a jogosságát nem ismeri el. Mert mihelyt az ember a kételkedésnek az útjára lép, abban pillanatban elhagyta az egyetlen alapot, ami valóságos alap: az Istent. Amikor az ember az Istent elhagyja, akkor elhagyja a valóságot, akkor meginog minden a lába alatt, egyszerre kételkedni kezd és amikor az újkor zseniális gondolkodója, *Descartes* érkezett a nagy kételkedés után oda, hogy gondolkodom, tehát vagyok, nem tud itt megállni, hanem felemelkedik egy magasabb igazsághoz, oda, ahol Isten van, és ebből a tételből, hogy Isten van, magyaráz meg mindent és bizonyít be mindent. A Biblia ezen az alapon áll, amire *Descartes* eljutott, hogy Isten van, és mert *Ő* van, *Ő* adhatja az életet. Itt jutunk el azután oda, hogy a bibliai őslétező, öröklétező, az Isten között és a görög öröklétezők között mi a különbség. A görög öröklétező, a *to on* minden tulajdonság nélkül való, de a bibliai Isten, akinek a neve *Jahve* az aki van, a létező, akiből tehát minden lét jön, úgy áll előttünk, mint az életnek az adója. És mert *Ő* az életet adja, benne minden együtt van, végtelen gazdag, nem azt mondjuk, hogy olyan mint a természet, melyet teremtett, hanem annál sokkal gazdagabb, benne van minden ami gyönyörködtet, benne van minden, ami élet, míg a görög *to on* mindentől megfosztott, a bibliai *Jahve* mindennél gazdagabb. És ebből a mindennél gazdagabból ömlik alá az élet, hogy megtöltse a létezőket, mert mihelyt *Ő* visszavonja az ő élet-leheletét, abban a pillanatban olyan lesz a világ, mint a légynek a váza, amiből kiszívta a nedvet a pók. Ezzel szemben a bibliai élet, mely Istentől áramlik alá. Isten az, aki az életet adja. És csak így tudjuk meghatározni azután a fogalmat, melyről egy hete beszéltünk, a halál fogalmát.

A halál fogalmát mindenki görög módon határozza meg és azt mondják, hogy a halál megsemmisülés. Pedig a halál nem megsemmisülés, a halál nem a létnek az ellentéte, hanem az életnek az ellentéte. Lehet, hogy valakiben nincs élet, de azért létezik, meghal és mégis van; és akkor előttünk áll az a halott, aki Isten nélkül hal meg, aki létezik, de az élet eltűnt előle és ott áll a nagy semmiségben, ne a hindu *nirvánában*, amelyben nem gondolkozik az ember; gondolkozni, eszmélni tud, de a nagy ürességben, a nagy elhagyatottságban élet nélkül süllyed alá a kétségbeesésébe. Íme a halott, aki Isten nélkül megy át a másik világba. De ezzel a halállal szemben ott áll az a csodálatos nagy létet adó Isten, mert *Jahve* az Újtestamentum nyelvére átfordítva Jézust jelenti, akit minduntalan ezzel a szóval nevez az Írás: az Úr, ez a szó pedig az *Adonáj*-ra mutat vissza, az *Adonáj* pedig *Jahvenak* a helyettesítője. Íme tehát a létet adó, a lét forrása itt járt miközöttünk, és meg-

mutatta nekünk az igazi létet és megadta nekünk az életet. És amikor ezzel a csodálatos létadóval, életadóval áll szemben az orvos, akkor ha ebből a létadóból a görög gondolkodás szerint az orvos egy minden tulajdonságtól megfosztott élettelen, holt valamit csinál és aztán azt is elveti magától a kételyek tengerén hajózva, akkor mi marad számára, amiért élni, küzdeni, gyógyítani, életet megtartani érdemes. Az az orvos, aki csak ezt a görög *to ont* ismeri, az az orvos csak cinikus lehet; de az az orvos, aki a nagy életadónak az árnyékában jár, az az orvos, aki leveti lábáról a sarut és lábujjhegyen megy el az élet és halál nagy választóján és ott látja túl mindezen azt, aki az életet adja, az az orvos, aki szembefordul ezzel az Istennel, aki a bűnösnek bocsánatot ad, az tudja, miért dolgozik, tudja, miért gyógyít, tudja, miért küzd és küzd, az tudja, hogy az élet Attól jön, Aki a létet adta. Létezni csak akkor érdemes, ha él az ember; nincs lét-öröm, csak élet-öröm van és az élet-öröm forrása az a végtelenül gazdag Isten, aki mindent teremtett, aki mindent ad.

„Csia Lajos - feljavított kézírata.”